Муртуз БАҒЫРОВ
баш мүәллим

УШАГ ВӘ КӘНЧЛӘРӘ КИТАБХАНА ХИДМӘТИНИН ТӘШКИЛИНДӘ ДӘРНӘКЛӘРИН ВӘ МАРАГ КЛУБЛАРЫНЫН ӘҺӘМИЈЈӘТИ

Өлкәмиздә кениш китабхана вә шәбәкә системләри фәалијјәт көстәрир. Тарихән бу китабханалар сосиал институт функсијасыны јеринә јетирмишдир. Китабханаларын башлыца вәзифәләриндән бири чәмијјәтин сосиал-сијаси вә мә'нәви-әхлаги тәләбләринә ујғун олараг тәрбијә, тәһсил, мүталиә просесләрини сәмәрәли шәкилдә һәјата кечирмәкдән ибарәтдир. Мүхтәлиф типли вә нөвлү китабханаларын гаршысында ајры-ајры функсија гојулса да, онлар ишләрини заманын, дөврүн вә өлкәнин ичтимаи-мәдәни тәләбләринә ујғун шәкилдә гурурлар. Мүстәгил, суверен өлкәмизин китабхана гуручулуғунда бу иш һәләлик аһәнкдар олмаса да, бу саһәдә бир сыра ишләр көрүлмүш вә көрүлмәкдәдир. Инди башлыча вәзифә, идарә мәнсубијјәтләриндән, охучу тә'јинатындан асылы олмајараг өлкәдә китабхана ишини јени тәләбләр әсасында гурмагдадыр. Азәрбајчанда бунун ичтимаи, игтисади, сосиал-сијаси истигамәтләри мөвуддур.

Өлкә президенти Һ.Әлијев демишдир: “Азәрбајчанда плүралист чәмијјәт јаранмышдыр. Мәтбуат, сөз, фикир азадлығы тамамилә тә'мин олунмушдур.”[1] Бурада башлыча бир чәһәтә диггәт јетирәк. Азәрбајчанда сензуранын ләғв едилмәси бүтүн информасија органлары илә јанашы, китабханаларын да ишиндә, хүсусилә китабхана фондларынын комплектләшдирилмәсиндә вә охучуларын мүталиә проблемләринин һәлл едилмәсиндә бир чох чидди сәдләри арадан галдырылмыш, китабхана ишинин да-

һа да демократикләшдирилмәси үчүн реал ичтимаи шәраит вә һүгуги тә'минат јаратмышдыр.

Артыг бир әсрә јахындыр ки, Азәрбајчанын мүхтәлиф китабханаларында ушаг вә кәнчләрин марагларындан ирәли кәлән зәрури дәрнәкләр тәшкил едилмишдир. Бу дәрнәкләрин һәр бири кәнч нәслин тә'лим, тәрбијә вә тәһсилиндә, һәјатда фәал мөвге тутмасында, пешә вә јарадычылыг имканынын артырылмасында мүстәсна тә'сиредичи амилә чеврилмишдир. Әсримизин икинчи јарысында китабханаларымызда ушаг вә кәнч охучуларын даһа кениш групларыны әһатә едән мүхтәлиф дәрнәкләрин, университетләрин, ојунларын, музејләрин, мараг клубларынын тәшкилинә хүсуси диггәт јетирилмишдир. Бу дөврдә еј-ни заманда јени типли хидмәт саһәләри- китабхана-клублар тәшкил едилир вә фәалијјәт көстәрир.

Өлкәмиздә ушаг вә кәнчләрә гајғы һәмишә дөвләтин әһатәсиндә олмушдур. Игтисади вә сосиал чәтинликләрә бахмајараг онларын тәһсил, тәрбијә вә китабхана хидмәти мәсәләләри өн планда дурмагдадыр. Дөвләт структурлары илә јанашы сон 10 илдә јарадылмыш чохлу ушаг вә кәнчләр тәшкилатлары, чәмијјәтләри, бирликләри вә с. фәалијјәт көстәрир ки, бунларын һамысы бир мәгамда бирләшир: Азәрбајчанын ушаг вә кәнчләринә игтисади вә сосиал гајғы көстәрилсин, онлар тарихи-милли вә үмумбәшәри дәјәрләр әсасында формалашыб јетишсинләр, кәләчәјин сағлам вә мүбариз вәтәндашларына чеврилсинләр.

Бунун әһәмијјәтини 3 истигамәтдә ајдынлашдырмаг олар: Биринчиси, мүхтәлиф мәгсәдләр үчүн китабханаларда тәшкил едилән дәрнәкләр, университетләр, ојунлар, музејләр, мараг клублары вә дикәрләри ушаг вә кәнчләрин китабханаја ахыныны мөһкәмләндирир, онлар үчүн ичтимаи-мәдәни шәраит јарадыр, охучуларын динамик мүталиәси үчүн зәмин һазырлајыр. Китабханаларда охучуларын сајынын артмасына вә китаб верилишинин чохалмасына мүсбәт тә'сир көстәрир.

Икинчиси, ушаг вә кәнч охучуларын бир шәхсијјәт кими јеткинләшмәсинә көмәк едир, ондларын тәшәббүскарлыгларыны вә шәхси јарадычылыг дүшүнчәләрини мөһкәмләндирир, мараг даирәсини кенишләндирир. Ушаг вә кәнч охучуларын мүтәрәгги идеја вә бахышларынын формалашмасы үчүн елми, сосиал вә мәдәни шәраити тә'мин едимр.

Үчүнчүсү, дәрнәкләри, университетләрин, ојунларын, музејләрин, мараг клубларынын вә с. китабханаларда фәалијјәт көстәрмәси о гәдәр дә асан иш дејилдир. Илк нөвбәдә китабханаларын мадди-техники базасынын мөһкәмләндирилмәси вә онлан дүзкүн истифадә едилмәси лазым кәлир. Тәбии ки, китабхана фондунун вә сораг-мә'лумат апаратынын зәнкинлији өн планда дурмалыдыр.

Китабхана ишиндә марағын идеја-ичтимаи, сосиал-мә'нәви әһәмијјәтини дәрк етмәдән мараг клубларынын китабхананын вә охучуларын һәјатында ролуну ајдынлашдыра билмәрик. Дәрсликдә охучу марағы белә сәчијјәләндирилир: "Охучу марағы-мә'нәви тәләбата мүәјјән өлчүдә охучу психалокијасынын хүсусијјәтләринә мувафиг олан, ондан өтрү чәлбедичи вә емосионал мә'на кәсб едән чап әсәрләринә (әдәбијјата, сәнәдә) ичтимаи субјектин (шәхсин, групун, чәмијјәтин) мүнасибәтидир."[2] Көстәрмәк лазымдыр ки, мараглар ајры-ајрылыгда шәхсләрә, субјектләрә мәхсус олса да, бурада ичтимаи мә'на, ичтимаи реаллыг үстүнлүк тәшкил едир. Ајры-ајры шәхсләрин мараг дүнјасы һәр һансы бир мөвзу илә, објектлә бағлы бирләшир ки, бунлар да мараг клубларында өјрәнилир, онларын сирри вә мәзмуну ачылыр, охучулар тәрәфиндән даһа дәрин дәрк едилир. Бүтүн бу амилләр китабхана ишчиләринин мәс'улијјәтинин артмасына, һазырлыг сәвијјәсинин јүксәлдилмәсинә, охучулар үчүн даһа јахшы шәраитин јарадылмасына сәбәб олса да башлыча чәһәт әдәбијјатын охучулар арасында тәблиғинә, дөврүн тәләби илә бағлы китабханаларда ичтимаи-сијаси һадисәләрин изаһына вә јајылмасына јөнәлдилир. Бир нечә мисала нәзәр јетирәк:

1925-чи илләрдә Салјан рајонунун индики С.Вурғун адына Халлы гәсәбә китабханасында бәдии әдәбијјатын идеја-мәзмунун ачылмасына вә тәблиғинә јөнәлдилмиш дәрнәјин,[3] Бакы шәһәриндәки Мәшәди Әзизбәјов адына китабханада јарадылмыш вә гадынлар арасында савадсызлығын ләғв едилмәси, китабын әһали арасында кениш тәблигини тә'мин едән "Охујан гызлар" дәрнәјинин тарихи фәалијјәти бу күн дә өз ичтимаи вә мә'нәви әһәмијјәтини итирмәмишдир.[4] Јүз илдән чох тарихи олан Бакы Шәһәр Мәркәзи Китабханасында, 80 или тамам олан М.Ә.Сабир адлына Бакы Мәркәзи Шәһәр Китабханасында вә башга китабханаларда тәшкил едилмиш әдәбијјат, поезија вә дикәр дәрнәкләрин фәалијјәтиндә диггәти чәлб едән кәһәт будур ки, бу китабханалар көркәмли шәхсијјәтләрин (Һејдәр Һүсејновун, С.Вурғунун, М.Һүсејнин, М.Арифин, Сәмәдаға Ағамалыоғлунун, Мустафа Гулијевин вә б.) мүталиә вә чыхыш јерләри олмушдур. Һүсејн Тағыјев гејд едир ки, М.Ә.Сабир адына Ба-

кы Мәркәзи Шәһәр Китабханасы... Азәрбајҹан зијалыларынын ән севимли јери олмушдур. Вахты илә бөјүк драматург вә јазычы Әбдүррәһим бәј Һагвердијев, Һүсејн Ҹавид, Абдулла Шаиг, шаирләрдән С.Рүстәмов, М.Раһим вә башгалары китабхана шурасында, әдәбијјат дәрнәјиндә фәал сурәтдә иштирак етмишләр. Буна бәнзәр фактлары онларча китабханын фәалијјәтиндә көрмәк чәтин дејилдир.

60-70-чи илләрдә өлкәдә ушаг вә кәнҹләрә китабхана хидмәтини даһа да јахшылашдырмаг мәгсәдилә 2 республика әһәмијјәтли китабхана-1965-чи илдә Ф.Көчәрли адына Азәрбајҹан Дөвләт Ушаг Китабханасы вә 1976-чы илдә исә Ҹ.Ҹаббарлы адына Республика Кәнҹләр Китабханасы тәшкил едилмишдир.Бу китабханаларда ушаг вә кәнҹләрин даһа кениш даирәсини әһатә едән ојунлар, дәрнәкләр, музејләр вә мараг клубларынын тәшкили вә онларын кениш фәалијјәтинә даһа чох әһәмијјәт верилмишдир.

Мараглы һалдыр ки, өлкәнин ушаг китабханаларында тәшкил едилмиш мүхтәлиф дәрнәкләрин тәшкили вә фәалијјәти һаггында 2 китабча чап едилмишдир. Ушаг китабханаларында јарадылмыш “Китаб достлары”, “Инҹәсәнәти севәнләр”, “Поезија”,”Фантастик аләмлә таныш олаг”,”Техниканы өјрән”,”Радио һәвәскарлары”,”Бачарыглы әлләр”,”Кәнҹ тәбиәтчиләр” вә башга дәрнәкләр ушагларын елмә, техникаја, әдәбијјата, инҹәсәнәтә, әмәјә мејлини артырыр, онларда нәҹиблик, хејирхаһлыг вә дикәр кејфијјәтләр формалашдырыр, елми вә јарадыҹылыг тәфәккүрүнүн инкишафына, әмәк вә мүталиә вәрдишләринин јаранмасына вә формалашмасына мүсбәт тә’сир көстәрир.

1988-1990-чы илләр арасында Ф.Көчәрли адына Азәрбајҹан Дөвләт Китабханасында “Фидан”,”Балача мүхбир”, “Кәнҹ мүхбир” клублары фәалијјәт көстәрмишдир. “Балача мүхбир”ин 8 нәфәр, “Кәнҹ мүхбир”ин 21 нәфәр үзвү олмушдур. “Фидан” поезија клубуна вә “Кәнҹ мүхбир” клубуна исте’дадлы шаир, публисист, БДУ-нун китабханашүнаслыг кафедрасынын индики баш мүәллими Кнјаз Аслан, дикәринә исә БДУ-нун журналистика факүлтәсинин тәләбәләри рәһбәрлик етмишләр. Клубларда башлыҹа мәгсәд 4-8-чи синиф шакирдләринә журналист пешәсини севдирмәк, бу пешәнин актуаллығыны, инҹәлик вә сирләрини ачыламагдан ибарәт иди. Тәәссүф ки, мүәјјән сәбәбләр үзүндән бу иш сонракы илләрдә давам етдирилмәмишдир.

Даһа мараглы бир факт. Азәрбајҹан Дөвләт Китабханасында 1990-чы ил октјабрын 2-дә “Көрпәм” експериментал ушаг театр

студијасы јарадылмыш, әсаснамәси тәсдиг едилмишдир.[7] Театр студијасында ушаглар һәм тамаша һазырлајыр, һәм дә театр сәнәтинин әсасларына јијәләнир, сәһнә данышығыны, актјор пешәсини, рәгс пластикасыны өјрәнир, ссенари јазмаг габилијјәтини инкишаф етдирирләр. Белә студијаларын китабханаларда јарадылмасы бир чох ҹәһәтдән мараг доғурур: Илк нөвбәдә әдәбијјатдан сәмәрәли шәкилдә истифадә едилмәклә ушагларын јарадыҹылыг имканлары кенишләндирилир; икинҹиси, бөјүк театра кичик сәһнәдән уғурлу аддымлар атылыр; үчүнҹүсү, кениш иҹтимаијјәтә китабхананын аз танынмыш јарадыҹылыг саһәси нумајиш етдирилир; дөрдүнҹүсү вә башлыҹасы исә бу чәтин вә көркин јарадыҹылыг тәләб едән саһәнин инҹәликләринә јијәләнмәк үчүн ушагларын китаба марағы артыр. Бурада һәр шеј шүурлу мүталиә јолу илә һәлл едилир. Китабхананын һесабатларындан ајдын олур ки, “Көрпәм” експериментал ушаг театр студијасы мараглы тамашаларла ҹәбһә бөлкәләриндә, мәктәбләрдә вә мәдәнијјәт евләриндә чыхыш етмиш, һамынын рәғбәтини газанмышдыр.

Ҹ.Ҹаббарлы адына Республика Кәнҹләр Китабханасы јарандығы илк илләрдән башлајараг һәм музеј, һәм дә 3 мараг клубу тәшкил етмишдир. Мүхтәлиф експонатларла зәнкин олан музејдә ишин мәзмуну вә характери кәнҹләрин мүталиә, тә’лим вә тәрбијәсинә, шәхсијјәт кими формалашмасына јөнәлдилмишдир.”Бурада кечирилән мәдәни күтләви тәдбирләр һәмишә марагла гаршыланыр.”[8]

Китабханада тәшкил едилән мараг клубларында 150-300 нәфәр, бә’зи һалларда исә даһа чох јенијетмә вә кәнҹ иштирак едир. Әлбәттә, белә бир фәалијјәт китабхананын дахилинә сығмадығына көрә ону анҹаг тәдрис мүәссисәләриндә апармаг мүмкүндүр. Бир-бириндән тамамилә фәргләнән, лакин кәнҹләрин тәһсил, тәрбијә, мүталиә вә фәаллығыны тә’мин едән бу мәрам Бакы шәһәри 1 сајлы физика-ријазијјат тәмајүллү литсејдәки “Кәнҹ вәтәнпәрвәрләр клубу”; М.Ә.Сабир адына Педагожи Мәктәбдәки “Пакизә” гызлар клубу вә 1 сајлы Бакы База Тибб Мәктәбиндәки “Севинҹ” гызлар клубунда һәјата кечирилир. Һәр бир клубда илдә 6-8 мәшғәлә кечирилир. Китабхана һәр бир клубун характеринә, орада кечирилән тәдбирләрин мәзмуна ујғун олараг чыхыш едәнләри, мараг көстәрәнләри әдәбијјатла тә’мин едир. Үмумијјәтлә, клубларла бағлы китабханада зәнкин материаллар вардыр вә онлар кениш тәдгигатын мөвзу-

су ола биләр. Мәгаләдә бир нечә мисалла өз фикрими тамалаја
биләрәм: "Кәнч вәтәнпәрвәрләр клубу"унда "Вәтән чағыранда"
(30.X.1993),"Н.Кәнчәви јарадычылығында вәтәнпәрвәрлик мо-
тивләри" (22.IV.1994), "Тарихин ганлы јаддашы (Хочалы фа-
чиәси)", "Демократија јолу, азадлыг јолу"(27.V.95), "Шәһидлик
зирвәсинә учаланлар (17.I.96)", "Севинч" гызлар клубунда "Ба-
һарым, күлүм мәним"(8.III.93), "Ше'р мәним һәјатым-
дыр"(28.IV.95), "Пакизә" гызлар клубунда, "Сабир дүнјасы, һә-
гигәт дүнјасы" (19.III.93), "Гызлар вә мә'нәви паклыг"(6.V.96),
"Азәрбајчанын гәһраман гызлары" (9.IX.96), "Гызлар, сиз нә
һагда дүшүнүрсүнүз" (17.X.96) вә с. көстәрмәк олар.[9]

Јүз илә јахын тарихи олан, 1991-чи илдән Азәрбајчан ушаг-
ларынын севимли шаири Мирмеһди Сејидзадәнин адыны дашы-
јан Бакы Мәркәзи Шәһәр Ушаг китабханасында мүхтәлиф дәр-
нәкләр, ојун вә мараг клублары тәшкил едилмишдир. Сон вахт-
лар китабханада фәалијјәт көстәрән "Мусиги", "Јенијетмәләр
вә ганун", "Вәтәнпәрвәрләр", "Лира вә көзәллик аләминдә"
клублары фәалијјәт көстәрир. Тәкчә 1993-чү илдә "Лира" вә
"Көзәллик аләминдә" клублары кичик јашлы охучулар үчүн 9
мәшғәлә кечирмишдир. Бурада һәр һансы бир мәсәләнин һәл-
линдә сөзүн тә'сириндән вә мусигинин емосионаллығындан ба-
чарыгла истифадә едилмишдир.[11]

Азәрбајчан Мәдәнијјәт Назирлијинин 5 октјабр 1985-чи ил
тарихли гәрары илә јарадылмыш вә 1987-чи илдән сатирик шаи-
римиз М.Ә.Сабирин адыны дашыјан китабхана-клуб өлкәмиздә
бу саһәдә илк мүәссисәләрдән биридир. Базар игтисадијјаты
шәраитиндә өзүнүн малијјә-кәлир мәнбәләрини ахтарыб тапма-
ға чалышан, ики мәдәнијјәт очағынын ишини јеринә јетирән
китабхана-клубун 13 иллик фәалијјәти тәгдирәлајигдир.[12]

Китабханачы-журналист Телли Әлијева јазыр; "Республика-
мызда јарадылмыш илк китабхана-клубун чохшахәли фәалијјә-
ти нәчиб бир мәгсәдә-билик мәнбәји, зәка чешмәси олан китаб-
ларын кениш тәблиғинә ихтисаслы көмәк көстәрмәјә јөнәл-
мишдир.

Зөвглә тәртиб едилмиш, кениш вә ишыглы салонлар, мәшг-
вә мәшғәлә отаглары, зәнкин китабханасы олан китабхана-клу-
бун тәртиби үрәк ачан, көз охшајандыр. Әјанилик, јүксәк хид-
мәт мәдәнијјәти, сәлигә-саһман һәр аддымда һисс едилир. Або-
немент шө'бәси јарашыглы сәрки салонуну хатырладыр."[13]

Тәәссүфләр олсун ки, белә китабхана-клубун Сумгајыт вә

Кәнчә шәһәрләриндә ачылмасы һаггында сөз-сөһбәтә раст кәл-
сәк дә, онлар һаггында тутарлы мә'лумат әлдә етмәк чох чәтин-
дир. Белә мүәссисәләрин кенишләндирилмәсинә гајғы аз һисс
олунур, һалбуки китабхана-клубларда ушаг вә кәнчләрлә иш
апармаг даһа асандыр.

Үмумијјәтлә, бүтүн бу арашдырмалар нәтичәсиндә белә бир
гәнаәтә кәлмәк мүмкүндүр ки, ушаг вә кәнчләрә китабхана
хидмәтинин дүзкүн тәшкилиндә, китабханаларын фәалијјәтлә-
ринин јахшылашдырылмасында, китабханаларын ичтимаи вә со-
сиал нүфузунун јүксәлдилмәсиндә мүтәрәгги иш үсулларынын,
дәрнәкләрин, ојунларын, университетләрин, мараг клубларынын
вә дикәрләринин фәалијјәтинин давам етдирилмәсинә вә тәш-
килинә бөјүк еһтијач вардыр. Бу ишә мүтләг јени бахышла ја-
нашмаг тәләб олунур. Бу күнкү реаллыгларымыз да биздән бу-
ну тәләб едир.

ӘДӘБИЈЈАТ

1. Әлијев Һ.Ә.Азәрбајчан мүстәгил, демократик, һүгуги дөвләт гуручулуғунун инамла давам етдирәрәк јени-јени наилијјәтләр газаначагдыр. Азәрбајчан Республикасынын президенти Һејдәр Әлирза оғлу Әлијевин андичмә нитги. //Азәрбајчан.-1998.-19 декабр.

2. Робота с читателями: Учебник.-М.,1981.-С.10.

3. Рзајев С.С.Вурғун адына Халлы гәсәбә китабханасы: /иш тәчрүбәсиндән.Б.,1996.-37с.

4. Әфәндијев Ә. Мәшәди Әзизбәјов адына Бакы шәһәр китабханасынын иш тәчрүбәсиндән.-Б.,1961.-С.11

5. Тағыјев Һ. Азәрбајчанда китабханачылыг иши.-Бакы.-Азәрнәшр,1964.96-97с.

6. Абидов М.Ушаг китабханаларында дәрнәкләрин тәшкили вә иши: /Ушаг китабхана ишчисинә көмәк.-Б.,1972.-24с; Мәммәдов Ф. Ушаг китабханаларында бәдии әдәбијјатын тәблиғи үсуллары.-1967.

7. Ф.Б.Көчәрли адына Азәрабјчан Дөвләт Ушаг Китабханасынын 1990-1997-чи илләрә аид иллик һесабатлары.

8. Әдилхан Б. Белә бир музеј вар /Азәрбајчан кәнчләри.-1979.-10 ијун./

9. Ч.Чаббарлы адына Республика Кәнчләр Китабханасынын 1993-97-чи илләрә иллик һесабатлары.

10. М.Сејидзадә адына Бакы Мәркәзи Шәһәр Китабханасынын 1993-чү илә аид иллик һесабаты.-С.14

11. Јенә орада

12.М.Ә.Сабир адына китабхана-клубун 1993-97-чи илләр һесабатлары.

13. Әлијева Т.Нәчиб мәгсәд наминә: /Республикада илк китабхана-клуб/ "Коммунист, 1987.-31 јанвар"